

להתודע ולהגלות מהמדי התורה בכל דף בשי"ס

כתובות דף קז

תשלום שכר פועלים ממצות תרומת הלשכה

בכתובות דף ק"ה. אמר רב אסי, גוזרי גזירות שבירושלים היו נוטלין שכרן תשעים ותשע מנה מתרומת הלשכה. ובדף ק"ו. אמר רבי יצחק בר רדיפא אמר רב אמי מבקרי מומין שבירושלים היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. אמר רב יהודה אמר שמואל תלמידי חכמים המלמדין הלכות שחיטה לכהנים היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. אמר רב גידל אמר רב תלמידי חכמים המלמדים הלכות קמיצה לכהנים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן מגיהי ספרים שבירושלים היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. אמר רב נחמן אמר רב נשים האורגות בפרכות נוטלות שכרן מתרומת הלשכה, ואני אומר מקדשי בדק הבית, הואיל ופרכות תחת בנין עשויות. מיתבי, נשים האורגות בפרכות, ובית גרמו על מעשה לחם הפנים, ובית אבטינס על מעשה הקטרת, כולן היו נוטלות שכרן מתרומת הלשכה, התם ברבבי.

- א -

תשלום שכר פועלים ממצות תרומת הלשכה אע"ג שהם מיועדין לקרבנות ציבור

בהם העבודה, אלא הדבר אמור לגבי כל ספרי הקודש. וטעם הדבר הוא משום דהפקר ב"ד הפקר. ומשמע שזהו הטעם לכל השנויין בגמרא שנתנו שכרן מתרומת הלשכה שזה היה מטעם הפקר ב"ד הפקר.

אמנם בתוס' (ד"ה וכו') כתבו דזה משום שבני ישראל היו מקדישין המעות לצורך דברים אלו כמו לצורך הקרבנות, כי כל אותן דברים היו צרכים רגילין, ולכן היו באין מתרומת הלשכה עצמה, ולא מן המותר בתרומת הלשכה, כי לא הותר משום שהיה לב בית דין מתנה עליהם, אלא משום שבני ישראל הקדישו השקלים לצורך כך.

ומבאר במקדש דוד סי' ל"ה (אות ג' ד"ה והנה) דפירושו של רש"י ופירוש התוס' הם שני דרכים שונים, כי לדעת רש"י שהוא משום הפקר ב"ד הפקר היינו שאע"ג שהמעות ניתנו לצורך קרבנות, יש כח ביד ב"ד להפקיר מעות תרומת הלשכה לצורך כך, אבל לדעת התוס' אין צריכים לדין הפקר ב"ד הפקר, כי מתחילה הקדישום ישראל לצורך הדברים האלו.

אמנם שם (ד"ה בכתובות) שם מעיר בדברי התוס' שכתבו דישראל הקדישום מתחילה על דעת זה, כי ממה נפשך, אם כל אלו ראויין ליטול שכרן מתרומת הלשכה אין צריך לתנאי כלל, ואין צריך שבני ישראל יקדישום לשם זה, ואם מן הדין אין להם ליטול שכרן מתרומת הלשכה, מה מועיל שבני ישראל היו נותנים השקלים על דעת זה, הרי כל איש ישראל מחוייב לשקול שקלים לצורך קרבנות ציבור, וכיון שהוא חוב על כל אחד, האיך בידם להתנות שיהיה גם לצורך שאר צרכי מצוה, בשלמא בדבר שאדם נותן בדרך נדבה יכול להתנות שיהא גם לאיזה שאר צורך מסויים, אבל כשפורעין חוב לא שייך להתנות שיהא ראוי גם לאיזה דבר זולתו.

וכתב דנראה לומר דהחוב שחייבתה תורה לכל אחד להביא שקלים למקדש, אינו חוב מיוחד להקרבת קרבנות, כי אם סתם לצרכי ציבור, והקרבנות הם בכלל צרכי ציבור. וראיה לזה, שהרי מי שלא שקל אשתקד, מביא שקלו, ונתנו לשופר של תקלין עתיקין, וממעות אלו אין מקריבים שום קרבן, אלא משתמשין לחומת העיר ומגדלותיה, והוא יוצא בזה חובת שקלו, ואם אינו מביא ממשכנן אותו, הרי דחוב של שקלים הוא חוב לצרכי

יש בהם תועלת לקרבנות ציבור / מדין הפקר ב"ד הפקר / שוקלין השקלים על דעת שיהיו רשאים להשתמש גם בשאר צרכי ציבור / מצות נתינת שקלים לשקול לכל צרכי ציבור / הפקר ב"ד הפקר בנכסי הקדש / הבדל בין דבר שקדושתו קדושת דמים ובין דבר שקדושתו קדושת הגוף

- ראב"ד, חזון איש, רש"י, תוספות, מקדש דוד -

א. בראשונים מתבאר בכמה דרכים מדוע היו רשאים להשתמש במעות של תרומת הלשכה ליתן מהם שכר לגוזרי גזירות ולמבקרי מומין ולכל אלו השנויין בגמרא, אע"ג שמעות של תרומת הלשכה הוקדשו לצורך קרבנות ציבור, כמו שיבואר.

בשטה מקובצת דף ק"ה. כתב בשם הראב"ד דהטעם דגוזרי גזירות היו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה הוא מפני שהגזירות שלהן היו לצורך עבודה, כי היו גוזרין גזירות על עוברי עבירה וקונסין אותו כדי לייסרן בין במקדש בין בגבולין, לכן נוטלין שכרן מתרומת הלשכה. כיוצא בזה, בשטמ"ק דף ק"ו. כתב בשם הראב"ד דמגיהי ספרים שנטלו שכרן מתרומת הלשכה, כולן היו לצורך עבודה, כי היו מגיהים ספרים שבהם היו הכהנים לומדין סדר עבודה. ולדבריו נמצא דאין חידוש כל כך במה שהיו משתמשין במעות תרומת הלשכה לכל אלו השנויין בגמרא, כי בכלן היה צורך קרבנות.

כיוצא בזה, בחזון איש נשים סי' קמ"ח (לדף נ"ד. ד"ה והנה) מקשה דבשלמא שכר מבקרי מומין ומלמדי שחיטה וקמיצה פשוט דצרכי הקדש הן ומתחלה ההקדש על שכרן, אבל מגיהי ספרים וגוזרי גזירות נהי שיש בזה מצוה, אמנם אין בזה צורך הקדש. וכתב דאפשר דמגיהי ספרים הוא בכלל מלמדי הלכות עבודה, כי אם ישתבשו הספרים תכשל ההלכה. וגוזרי גזירות יש לומר דיש בזה צורך קרבנות, כי אם יורגלו בגזל יביאו גזל למזבח.

אמנם רש"י (ד"ה מגיהי) לגבי תשלומי שכר מגיהי ספרים מתרומת הלשכה, כתב דכיון שאסור להשהות ספר שאינו מוגה משום 'אל תשכן באהליך עולה', וראו בית דין שהיו מתעצלין בדבר, הפקירו תרומת הלשכה לכך. ומבואר בדבריו שמפרש דמגיהי ספרים אין הכוונה לספרים שלומדים

רשות לב"ד להטיל חוב על מי שירצו, הוא הדין די ש דין הפקר ב"ד גם על ממון של הקדש.

אכן הוא מוסיף דאין מועיל הפקר ב"ד הפקר אלא בהקדש שקדושתו הוא קדושת דמים, כמו תרומת הלשכה והקדש בדק הבית, אבל בהקדש שקדושתו הוא קדושת הגוף אין מועיל בו הפקר ב"ד הפקר, כי דבר שקדושתו קדושת הגוף לא פקעה קדושה בכדי, ואין מועיל בזה דין הפקר ב"ד הפקר. ג.

והוא מבאר דלכן מצינו בכמה מקומות (שבועות דף י"א: זבחים דף ו'): לגבי קרבנות דלב בית דין מתנה עליהן להקריבן לקרבן אחר, והיינו שהב"ד מתנים מתחילה שיהיה על דעת זה, ולכאורה לפי האמור מדוע הוצרכו להתנות כבר בתחילת ההקדש ולמה לא יתנו כן מכאן ולהבא מדין הפקר ב"ד. אכן הטעם הוא כי בכל מקום שנאמר בגמ' דלב ב"ד מתנה הרי זה אמור אצל קרבנות, כי מאחר שהם קדושים בקדושת הגוף אין להפקיע קדושתם על ידי הפקר ב"ד, כי קדושת הגוף לא פקעה בכדי, והוצרכו חכמים להתנות שיהא מתחילה הוקדש לצורך זה מדין לב בית דין מתנה עליהן, אבל לתת מעות הלשכה למגיהי ספרים וכיוצא בהן, אין צריכין שיהא לב ב"ד מתנה עליהם מתחילה, דכיון שקדושתן קדושת דמים, מועיל מדין הפקר ב"ד, שהב"ד הטילו חוב זה על ההקדש ע"י תקנתן.

- ב -

חילול הקדושה מצד לב בית דין מתנה עליהן

התוס' שלפנינו שכתבו דהטעם שהיו רשאים ליתן שכרן מתרומת הלשכה הוא מפני שישראל הקדישום על דעת זה ליתן מהם שכר פועלים, אלא שניהם עולין בקנה אחד, כי צריכים לשני הטעמים, א', מצד דיני ממונות, שיהיו רשאים להוציא מעות הלשכה לדברים אלו. ב', שלא יהא מעילה באותן המעות, ולכן הוצרכו התוס' לשני טעמים, כי לגבי שיהיו רשאים להוציא המעות לצרכים אלו, על זה מועיל הטעם שכתבו התוס' בסוגיין שישראל נותנים השקלים על דעת זה, אכן כדי שלא יהא בזה משום איסור מעילה אין מועיל מה שישראל נותנין השקלים על דעת זה, כי סוף סוף השקלים הם הקדש, ואין ישראל משיירים בהקדושה, לכן צריכים עוד לתנאי ב"ד שאותן המעות שנותנין למגיהי ספרים וכיוצא בהן יהיו חולין למפרע, ולא ימעלו בהן, וזהו מועיל על ידי שלב ב"ד מתנה עליהם.

ציבור. וכיון דהחוב של השקלים שממשכנין עליהם אינו דוקא לקרבנות כי אם לצרכי ציבור בכלל, לכן יכולים ישראל להתנות בשקליהן שיהיו אף לבית גרמו ואבטינס ולמבקר מומין וב' דייני גזירות ולמגיהי ספרים כיון שהם צרכי ציבור, וגם בזה פורעין חוב הבאת שקלים, ועם כל זה יש לכל אחד חלק בקרבנות ציבור אפילו אם אין שקלו מגיע לקרבן ציבור, כמו שאמרו להלן דף ק"ח. דתורמין על האבוד ועל העתיד לגבות, וכיון שהם שוקלים תורמין עליהם, וממילא יש להם חלק בקרבנות ציבור. א. ג.

ובמה שכתב רש"י דזה משום דהפקירו חכמים תרומת הלשכה לצורך דברים אלו, במקדש דוד שם (ד"ה והנה) כתב דמוכח מדברי רש"י דדין הפקר ב"ד הפקר אינו דין מסויים בדיני ממונות שבין אדם לחבירו, שיש כח ביד חכמים להפקיר ממונו של הדיוט, אלא שאפילו בנכסי הקדש יש כח ביד ב"ד להפקיר הממון.

וכתב דכן מוכח בב"מ דף ק"ח. שאמרו לגבי שומרי ספיחי שביעית לצורך הבאת מנחת העומר שהיו נוטלין שכרן מתרומת הלשכה, ואפילו מי שהיה מתנדב לשמור בחנם היו נותנין לו שכר, כדי להוציא עליהן קול שהם של הקדש שלא יבואו בעלי זרועות ליטול אותם לעצמן, הרי דשומרי ספיחין היו נוטלין מעות מתרומת הלשכה אע"ג שלא היה מגיע להם שכר מצד הדין, שהרי היו מרוצים לשמור בחנם, ועל כרחך דמה שהיו רשאים ליתן להם שכר מתרומת הלשכה היה מדין הפקר ב"ד הפקר, דכמו דבשל הדיוט יש

להתיר מעות תרומת הלשכה לשכר פועלים צריכים לשני סברות, א', כדי להשתמש במעות אלו שלא לצורך קרבנות, ב', להתיר איסור מעילה

- תוספות, מקדש דוד -

ב. בתוס' במעילה דף י"ד. (ד"ה בנין) כתבו דמה שאמרו בגמרא שלפנינו דמגיהי ספרים שבירושלים נוטלין שכרן מתרומת הלשכה אע"ג שאמרו שם דאין נותנין שכר אומנין מבדק הבית, כי אין הקדש מתחלל אלא על חפץ, ואינו מתחלל על המלאכה, זהו משום דשאני תרומת הלשכה שבאה בנדבת צבור, ולב בית דין מתנה עליהם, אבל בהקדש בדק הבית שנודב על ידי יחיד, לא שייך לומר לב בית דין מתנה אפילו הקדישו למוסרם לצבור. ד.

וכתב במקדש דוד שם (ד"ה והנה) דדברי התוס' שם אינם סותרים לדברי

השלמות והוספות

וכתב דאולי צריך לומר דלכן יש בהם משום מעילה משום דעיקרו לצורך קרבנות, ומה שנשתמשו בו לשאר צרכי ציבור הוברר הדבר למפרע שלא הוקדש בתורת הקדש.

ג. וכתב דמה שאמרו בסוגיין לגבי כלי שרת דאם עושין אותן מקדשי בדק הבית, הרי זה משום דאם גבו והותירו, לב ב"ד מתנה עליהם שאם הוצרכו הוצרכו, ואם לא הוצרכו יהיו לדמיהן, אע"ג דמייירי בקדושת בדק הבית שהוא קדושת דמים שבזה מועיל דין הפקר ב"ד הפקר, ולמה הוצרכו ללב ב"ד מתנה, זה משום דמהקדש להקדש לא שייך כלל לומר הפקר ב"ד הפקר, כי רשות אחד הן, ולכן הוצרכו לתנאי ב"ד.

ד. בחזון איש מנחות סי' כ"ח (אות י"ח) מקשה דאם לב בית דין מתנין על אותן השקלים נמצא שמי ששקל שקלים אלו לא יצא מצות נתינת מחצית השקל, שהרי הם חולין למפרע משעת נתינתו.

א. במקדש דוד שם מיישב בזה מה שאמרו במנחות דף כ"א: שלב ב"ד מתנה על המלח ועל העצים שיהיו הכהנים נאותים בהם, ולכאורה בזה תקשה מדוע צריכים בזה לתנאי ב"ד ולמה לא נאמר שיהיו הכהנים רשאי ליהנות מזה מחמת שישראל נותנין שקלים על דעת זה, שהרי דברים אלו הם צרכים רגילים.

אמנם לפי האמור מתישב היטיב, כי אין מועיל מה שישראל נותנין השקלים על דעת זה אלא אם יש בזה צורך ציבור, כי זו מצות שקלים ליתן לצרכי ציבור, אבל שיהיו הכהנים נאותים זה צורך יחיד ולא צורך ציבור, ואי אפשר לישראל להתנות שיהיו השקלים לדבר זה, דשקלים חובות הן והחובה היא לציבור ואי אפשר להתנות שיהיו לצורך יחיד, ולכן צריך שיהא לב ב"ד מתנה לזה.

ב. בספר הערות הגריש"א כתב ג"כ דמוכח מזה דמצות נתינת שקלים אינו דוקא לצורך קרבנות אלא לכל צרכי ציבור, ולכן היו משתמשים בתרומת הלשכה לכל אלו השנויין בגמרא. והוא מעיר דאם כן לא יהא מעילה בשקלים שהרי לא הוקדשו לגמרי לצורך קרבנות אלא חלק ממעות השקלים הם לשאר צרכי ציבור.